

KRITICKÉ LÍSTKY

zpravodaj pro přátele
Kritického myšlení

říjen 2019

15

Vydalo Kritické myšlení, z. s.

INSPIRACE DO VÝUKY

Čmelák zemní

Útěk Kryšpína N.

DO KNIHOVNY

Ležák: *100 let Československa*

Ekeland: *Kočka v Zemi čísel*

Dvořák: *Rostlinopis*

Ležák (podle předlohy J. A. Komen-
ského): *Labyrint světa a ráj srdce*

Mleziva: *Vyjmenovaná čtení o přírodě*

Milí čtenáři,

v dalším čísle *Kritických listků* najdete inspiraci jak pro práci s naučným tématem, tak i pro čtení příběhu. Bronislava Rabasová ze ZŠ Slatiňany připravila pro své žáky lekci o čmeláku zemním. Vhodně v ní využívá metodu *tabulka tvrzení / záznam odhadu*, při níž si žáci už před četbou a hlubším zkoumáním tématu označují tvrzení, která podle jejich odhadu či znalostí odpovídají pravdě a která nikoli. Autorka dětských knih Ivona Březinová ve svých příbězích nabízí dětem možnost prožít si prostřednictvím postav některé obtížné situace a zaujmout k nim postoj. Klára Svobodová ze ZŠ Nebušice s žáky nad jednou z těchto knih diskutovala o tématu šikany. Kamila Bergmannová se tentokrát zaměřila na knihy, které přinášejí dětem poučení a informace.

Příjemné čtení vám přeje
Katka Šafránková

Čmelák zemní

Bronislava Rabasová,
ZŠ Slatiňany

Dvouhodinovka byla součástí několikahodinového projektu *Hmyz na zahradě*. Hlavním cílem projektu bylo nainstalovat se žáky na školní zahradě krmítko pro motýly, čmelín a hmyzí hotely.

Začali jsme tím, že jsme si ve třídě v několika hodinách prvouky a českého jazyka vyvodili, proč to děláme. Témata hodin byla: *Včela medonosná, Čmelák zemní, Včely samotáři* a *Hmyzí hotel*. Každý den byl zaměřen na jeden druh hmyzu. Překvapilo mě, jak děti téma zaujalo a kolik toho o některých druzích hmyzu věděly. Někteří žáci si vyhledávali informace i doma a připravovali si své referáty.

Na závěr projektu jsme došly k názoru (já i děti), že jsme se mnohé dozvěděly a uvědomily jsme si, jak velký význam má hmyz pro lidstvo.

Cíl projektu:

- ▶ Žák rozpozná probrané druhy hmyzu na obrázcích a řekne o každém druhu alespoň dvě informace, které ho zaujaly.
- ▶ Žáci si společně přečtou návody a nainstalují na školní zahradu krmítko pro motýly a čmelín.
- ▶ Žák si uvědomuje důležitou roli opylovačů v našich zahradách a v přírodě. Žák popíše způsoby, jak opylovačům můžeme pomáhat – krmítky, čmelíny, úly, hmyzími hotely, výsevem kvetoucích rostlin atd.

Čmelák zemní

Cíl bloku (4 hodiny):

- ▶ Žák rozpozná čmeláka na obrázcích hmyzu.
- ▶ Žák vyjádří alespoň tři informace o čmelákově.
- ▶ Žák si uvědomuje důležitou úlohu čmeláků na našich zahradách – opylovači.
- ▶ Společně si přečteme návod a připravíme čmelín, který umístíme na zahradu.

Cíl první a druhé hodiny – čtenářství:

- ▶ Žák pracuje s tabulkou tvrzení...
- Žák vyjádří svůj odhad (forma ANO/NE = souhlasím/nesouhlasím).

- Žák čte s porozuměním, orientuje se v textu, vyhledává důkazy, porovnává tvrzení z tabulky a informace z textu.
- ▶ Žák pracuje dle písemných instrukcí.

Průběh první a druhé hodiny

EVOKACE

Brainstorming

Zadání

Napiš na lístek název jedné rostliny, která kvete na zahradě. V kruhu na koberci každý žák přečte, co napsal, a lístek nalepí na papírový květ, který je umístěn uprostřed kruhu.

Učitelka přečte v rychlosti slova z lístků a začne větu, kterou dokončí žáci: *Aby z květů vznikly plody, potřebujeme, aby je někdo... (opyloval). Dnes si budeme povídat o opylovači, který je ukrytý pod tabulkou na interaktivní tabuli (IT).*

Odhalování obrázku na IT

Obrázek čmeláka je překrytý stínovanou tabulkou. Vylosovaný žák řekne název políčka (třeba A4) a kliknutím odhalí, co je pod stínováním. Po každém odhalení budou moci vylosovaní žáci tipovat, o jaké se jedná zvíře. Cílem této aktivity je pomocí tajemství naladit děti na téma dnešního dne a trénovat orientaci v tabulce.

Tabulka tvrzení (část před čtením)

Žáci si společně zopakují, co je to odhad, a také fakt, že je v naprostém pořádku, když náš odhad není správný. Doporučuji zdůraznit, že odhady v části před čtením slouží pouze žákovi a nikdo jiný je neposuzuje. Je to možnost vyzkoušet si vlastní úsudek. Žáci si vyberou, zda chtějí kratší, nebo delší tabulku (4, anebo 6 tvrzení).

Zadání

Pracujte podle písemných instrukcí a použijte semafor. Přečtěte si tvrzení. Do sloupce před čtením запиšte znaky:

✓ Ano, myslím, že tvrzení je pravdivé.

- * Ne, myslím, že tvrzení není pravdivé.
Žáci si mohou vybrat, zda chtějí pracovat se čtyřmi tvrzeními, nebo s šesti.

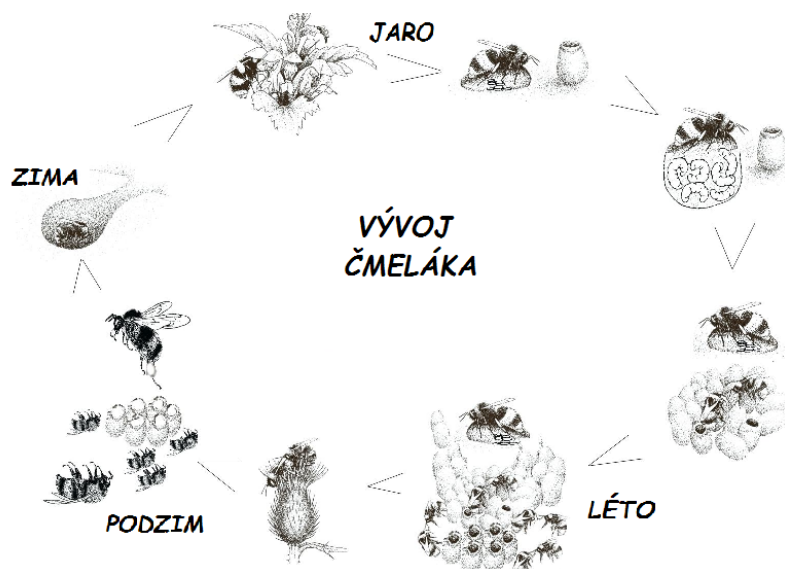
UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU INFORMACÍ (I)

Četba textu

Kdo jsou a jak žijí čmeláci zemní?

Čmeláci patří mezi společenský hmyz, společenstvo tvoří matka = čmeláčí královna, dělnice a trubci. Vývoj čmeláka má čtyři stadia: vajíčko, larva, kukla a dospělý čmelák. Hlavním úkolem čmeláků je opylování rostlin.

Královna žije část života sama. V létě se vylíhne a pak opustí rodné hnízdo, aby se spáříla a našla si místo, kde přečká zimu. Takové místo se obvykle nachází několik centimetrů pod zemí. Na jaře, kdy se půda prohřeje, se královna probudí ze zimního spánku. Poté začne prozkoumávat díry v zemi, otvory ve dřevě nebo ve stěnách budov. Vybere si vhodný otvor a založí hnízdo. Na dně komůrky postaví voskovou misku, do které postupně klade vajíčka. Asi za čtyři dny se z nakladených vajíček líhnou larvy. Matka je zahřívá vlastním tělem a krmí je pylem, sama se živí nektarem z květů.

Po několika dnech se larva zakuklí. V kukle proběhne přestavba z larvy na dospělého čmeláka.

Jakmile se vylíhnou první **dělnice**, začnou se starat o královnu. Královna od té chvíle zůstává v hníždě a klade další vajíčka. První měsíce se líhnou pouze dělnice, jejichž úkolem je starat se o matku, další potomstvo a opravovat a rozšiřovat hnízdo. Po dvou měsících se líhnou nové královny, které opouštějí hnízdo.

Trubci se líhnou až koncem léta.

Varianta s šesti tvrzeními

Čmelák zemní

Před čtením	Tvrzení	Po čtení	Barevné značky / Poznámky
	Vývoj čmeláka je vajíčko, larva, kukla a čmelák.		
	Čmeláčí královna žije část života sama.		
	Královna přezimuje zahrabaná několik centimetrů pod zemí.		
	Čmeláci si staví hnízda pouze v zemi.		
	Čmeláci se živí listím a senem.		
	Čmeláčí dělnice se starají o královnu, potomstvo a hnízdo.		

Varianta se čtyřmi tvrzeními

Čmelák zemní

Před čtením	Tvrzení	Po čtení	Barevné značky / Poznámky
	Vývoj čmeláka je vajíčko, larva, kukla a čmelák.		
	Čmeláčí královna žije část života sama.		
	Královna přezimuje zahrabaná několik centimetrů pod zemí.		
	Čmeláci si staví hnízda pouze v zemi.		

Čmelák zemní

Tvrzení	Před	Po	Poznámky
Vývoj čmeláka je vajíčko, larva, kukla a čmelák.	✓	✓	
Čmeláčí královna žije část života sama.	✓	✓	
Královna přezimuje zimu zahrabaná několik centimetrů pod zemí.	✓	✓	
Čmeláci si staví hnízda pouze v zemi.	✓	✓	
Čmeláci se živí listím a senem.	✗	✗	
Čmeláčí dělnice se starají o královnu, potomstvo a hnízdo.	✓	✓	

Kdo jsou a jak žijí čmeláci?

Čmeláci patří mezi společenský hmyz, společenstvo tvoří matka = čmeláčí královna, dělnice a trubci. Vývoj čmeláka má čtyři stádia: vajíčko, larva, kukla a dospělý čmelák. Hlavním úkolem čmeláků je opylování rostlin.

Královna žije část života sama. V létě se vylíhne a pak opustí rodné hnízdo, aby se spářila a našla si místo, kde přečká zimu. Takové místo se obvykle nachází několik centimetrů pod zemí. Na jaře, kdy se půda prohřeje, se královna probudí ze zimního spánku. Poté začne prozkoumávat díry v zemi, otvory ve dřevě nebo ve stěnách budov. Vybere si vhodný otvor a založí hnízdo. Na dně komůrky postaví voskovou miskou, do

Čmeláci jsou užiteční a u nás chránění. Lidé jim mohou pomáhat stavbou čmelínu – čmeláčího útku.

REFLEXE (I)

Tabulka tvrzení (část po čtení)

Před začátkem práce se žáci rozhodnou, zda chtějí pracovat samostatně, nebo ve dvojici. Pak si najdou místo, kde se jim bude dobře pracovat.

Zadání

Přečtěte si tvrzení a v textu pastelkou podtrhněte informaci k tomuto tvrzení. Do sloupce po čtení запиšte, zda je tvrzení pravdivé, či není. Do sloupce Poznámky si udělejte pastelkou značku.

Na každé tvrzení použijte jinou pastelku.

První čtyři, kteří mají hotovou a zkontrolovanou práci, mohou pomáhat spolužákům. Ostatní, kteří dokončí práci, jdou s listem a penálem za učitelkou na koberec.

Společná kontrola

Žáci mají před sebou své listy s tabulkou tvrzení, text a pastelky. Vyrolovaný žák čte tvrzení a argumentuje, proč je, či není pravdivé. Také

přečte důkazy podtržené v textu. Pokud chce někdo doplnit, přihlásí se o slovo. Pokud se vylosovaný žák necítí na argumentaci, může zvolit svého zástupce. V této části se žáci učí trpělivému naslouchání, sdílení a sledování textu.

Hodnocení práce s tabulkou

Před hodnocením si stanovíme počet žáků, kteří budou vylosováni. Kdo nechce odpovídat na otázku, může dát slovo někomu jinému. Vyrolovaní žáci odpovídají na otázky.

Otázky

Jak se vám pracovalo s tabulkou, jakou tabulku jste si vybrali a proč? Vyhovovala vám tato volba, nebo byste příště volili jinak?

Proč jste si vybrali samostatnou práci, nebo spolupráci ve dvojicích? Jak se vám pracovalo?

UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU INFORMACÍ (II)

Vývoj čmeláka

Žáci mají před sebou listy s tabulkou tvrzení. Žáci zhlédnou videa o čmelácích (*Český čmelák* a *Čmelák pod naší stodolou*).

Na IT je zobrazen vývoj čmeláka, učitelka ukazuje žákům jednotlivá stadia a klade otázky. Žáci doplňují informace na základě textu, se kterým pracovali, a zhlédnutých videí.

Otázky

Co se děje na jaře s královnou? Proč se nejdříve stará o vajíčka, larvy a kukly sama? Kdy opouští mladá královna rodné hnízdo? Co dělá královna po opuštění hnízda?

Po práci s IT dostane každý žák pracovní list s vývojem čmeláka.

REFLEXE (závěrečná)

Sdílení ve skupině

Sdělte si ve skupině co nejvíce informací, které jste si o čmelákově zapamatovali. Také si řekněte, co vás zaujalo, překvapilo.

Hodnocení hodiny

Chce mi někdo sdělit informaci, která mu připadá zajímavá, zaujala ho, nebo byla úplně nová? Proč jsou čmeláci důležití? Má někdo nějakou otázku, která ho napadla v průběhu lekce?

[Zde video použité v lekci, další zajímavé video a článek.]

Žáci mají možnost pokládat otázky a společně na ně odpovídáme. Vyučující zapíše otázku, na kterou neznáme odpověď, anebo si odpověď nejsme jistí.

Ukázka čmelínu

Učitelka ukáže dětem čmelín, se kterým budou pracovat v další hodině.

Poznámka: Semafor používáme při samostatné práci. Jedná se o barevné kartičky. Žák dává na vrch barvu, kterou chce svému okolí něco sdělit.

- ▶ Bílá = Pracuji, nechci být rušen.
- ▶ Oranžová = Potřebuji pomoc kamaráda.
- ▶ Červená = Nevím si rady, potřebuji pomoc učitelky.
- ▶ Zelená = Mám hotovo a zkontrolováno.

Útěk Kryšpína N.

Knihy Ivony Březinové, se kterými jsem se dosud setkala, byly pro mě vždy příjemné. Prvně jsem seznámila s publikacemi *Lviče* a *Malý šimpanz*, zatímco v druhé třídě měla úspěch kniha *Danda má hlad* (k níž jsem vytvořila vlastní metodiku, a pak jsem si až při další návštěvě sídla KM všimla, že už existuje... ach). Dnes vám chci nabídnout způsob, jakým jsem pro čtvrtou třídu zpracovala její knihu *Útěk Kryšpína N.* Příběh jedenáctiletého chlapce nás seznamuje nejen s pocity šikanovaného, ale pestře popisuje i dospělácké postoje. Práci s knihou jsem realizovala ve dvou čtvrtých třídách. Doporučuji věnovat jí dvě vyučovací hodiny. Budete si snadno umět představit i pokračování, které by mohlo nastat v následujících hodinách výtvarné výchovy a přírodovědy.

Předmět: Český jazyk

Třída: 4.

Čtenářský cíl: Žák vyjádří pocity, prožitky a osobní mínění ke čtenému textu. Pojmenuje, co se mu v textu líbí a nelíbí.

Oborový cíl: Žák pozorně naslouchá předčítanému literárnímu textu.

Knihu *Útěk Kryšpína N.* jsem dětem představila metodou řízeného čtení.

EVOKACE

Mám pro vás obrázek (s. 69) z jednoho koupaliště a chtěla bych, abyste obrázek popsali:

- ▶ *je tu kluk, který padá oblečený a s botama do vody*
- ▶ *tři kluci na břehu se na něj dívají*
- ▶ *pán stojí u kraje bazénu*
- ▶ *na dece sedí paní, která se jenom dívá přes rameno*
- ▶ *a další paní je v bazénu*
- ▶ *a ještě jeden malej kluk v kšiltovce*

Položila jsem dětem otázky:

Co si tito lidé podle vás myslí? Co vás k takovému názoru vede?

Děti popisovaly myšlení postav...

- ▶ *kluk, co spad' do bazénu, má vztek*
- ▶ *tři kluci jsou spokojení, že mu něco provedli*
- ▶ *pán v bazénu se ničemu nediví, netýká se ho to*
- ▶ *paní na dece je jenom zvědavá, ale nechce s tím mít nic společného*
- ▶ *žena v bazénu se asi zlobí jenom proto, že jí namočili vlasy*
- ▶ *malý kluk v kšiltovce je jediný, který se diví, má ruku na puse*

Pokračovala jsem ve vypravování:

Mimochodem, vidíme, že na louce je ještě spousta místa. Představte si, že u bazénu sedíte i vy, někdo z vás se třeba v bazénu koupe. Zajímalo by mě, jak byste zareagovali? Co byste udělali?

Klára Svobodová,
ZŠ Nebušice

Děti měly spoustu nápadů...

- ▶ šel bych mu na pomoc
- ▶ kdyby tam byl se mnou můj starší brácha, ten by je přepral
- ▶ kdybych tam byl sám, tak bych zavolał policajty
- ▶ doběhl bych pro plavčíka

UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU INFORMACÍ

Přepsaný text ze s. 66–68:

V létě na koupališti...

„Hele, Špína jde!“ zaslechl tenkrát za sebou výkřik a vzápětí hluk hromadného smíchu – výsměchu.

Ani se nemusel otáčet, aby věděl, že je to Denis.

„Jdeš se vykoupat, Špindíro? Tak to abysme šli domů, protože až vlezeš do bazénu, bude voda rázem kontaminovaná.“

Nová salva smíchu.

Dělal, že je neslyší, a pokračoval k šatnám. Pronajme si skříňku, kam si uloží své věci. Oblečení, mobil, peněženku, klíče, a hlavně brouky pečlivě schované do krabičky. Brouci se v žádném případě nesmí namočit. Ani navlhnout. To je první příkázání Kryšpínova soukromého desatera. Teprve na druhém místě jsou záložní baterky a pak i další věci. Ale voda, voda k broukům prostě nesmí.

Zeptala jsem se dětí, co si myslí, že je to za brouky? Děti nabízely různé nápady, třeba:

- ▶ žijí brouci v Kryšpínově kapse, sbírka brouků v prosklené krabičce

Po chvíli jsem ukázala na tabuli kresbu ze s. 86, potom fotografii naslouchátek. Děti se snažily poznat, co to je, a v tom okamžiku došlo k onomu úžasnému „aha efektu“ – děti popsaly, co vidí, k čemu to asi může sloužit, a po chvíli zaznělo: *To je to, co má můj děda, aby nás slyšel.*

Citace z knihy, s. 66–68:

Zrovna přecházel po travnaté cestičce pár kroků od bazénu, když ho popadly něčí ruce. Marián, Srpen, Denis.

„Co je?“ vyjekl a snažil se klukům vykroutit.

Zbývající dva už ho povalili a na zemi ho pevně uchopili kolem zápěstí a kotníků.

„Kluci, neblbněte! Prosím vás. Musím si nejdřív vyndat brouky...!“

„Hele, on nás prosí,“ šklebil se Srpen.

„Nepros,“ pronesl Marián potměšile. „Nejvyšší čas naučit ty tvý brouky plavat.“

„To nejde! To nesmíte!“

„Ale smíme,“ pořvával Denis.

„Dost řeči!“ zavelel Marián. „Na tři ho pustíme.“

Kryšpín ještě zadoufal, že na tři ho opravdu pustí. Byl by rád i za to, kdyby ho nechali spadnout na betonový okraj bazénu. Jen do vody ne, proboha! Jenže to bylo zoufale marné přání.

Divoce a za hurónského smíchu přihlížejících ho rozhoupali.

„Jedna!“

„Dva!“

„Tři!“

Kdyby měl volné ruce, třeba by ještě stačil brouky odhodit stranou. Aspoň jednoho. Ale kluci ho drželi pevně. Do té doby, dokud ho nepustili nad hladinou.

Tak to je konec, pomyslel si, když se jeho tělo dotklo vody. Je po broucích.

Vlastně se mu nejdřív ani nechtělo vynořovat. Jen pud sebezáchovy a reflex toužící po nádechu ho donutil vyplavat nad hladinu. V uších mu malou chvíli brnělo, a pak se kolem rozlilo ticho. Brouci umřeli.

REFLEXE

Co bylo pro mě v této ukázce nejzajímavější/nejdůležitější?

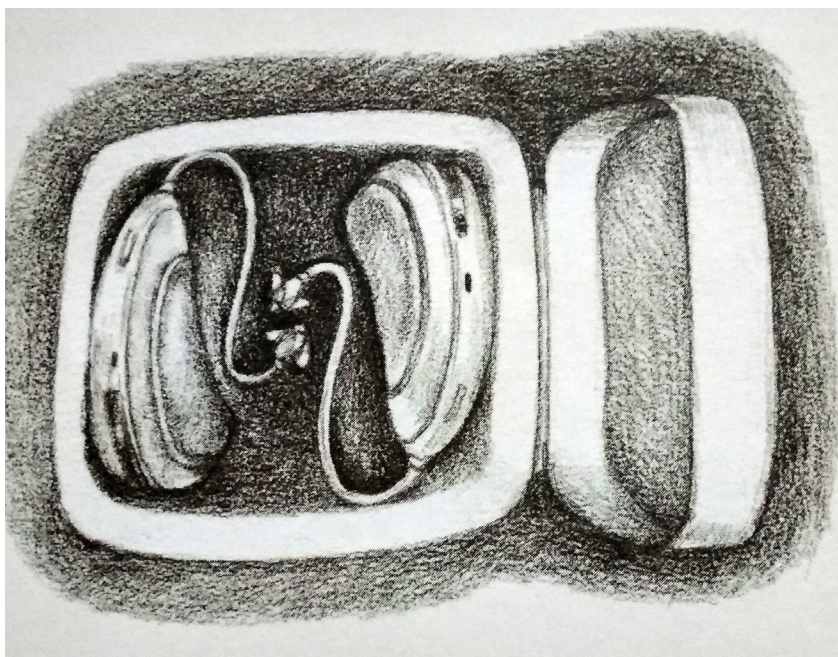
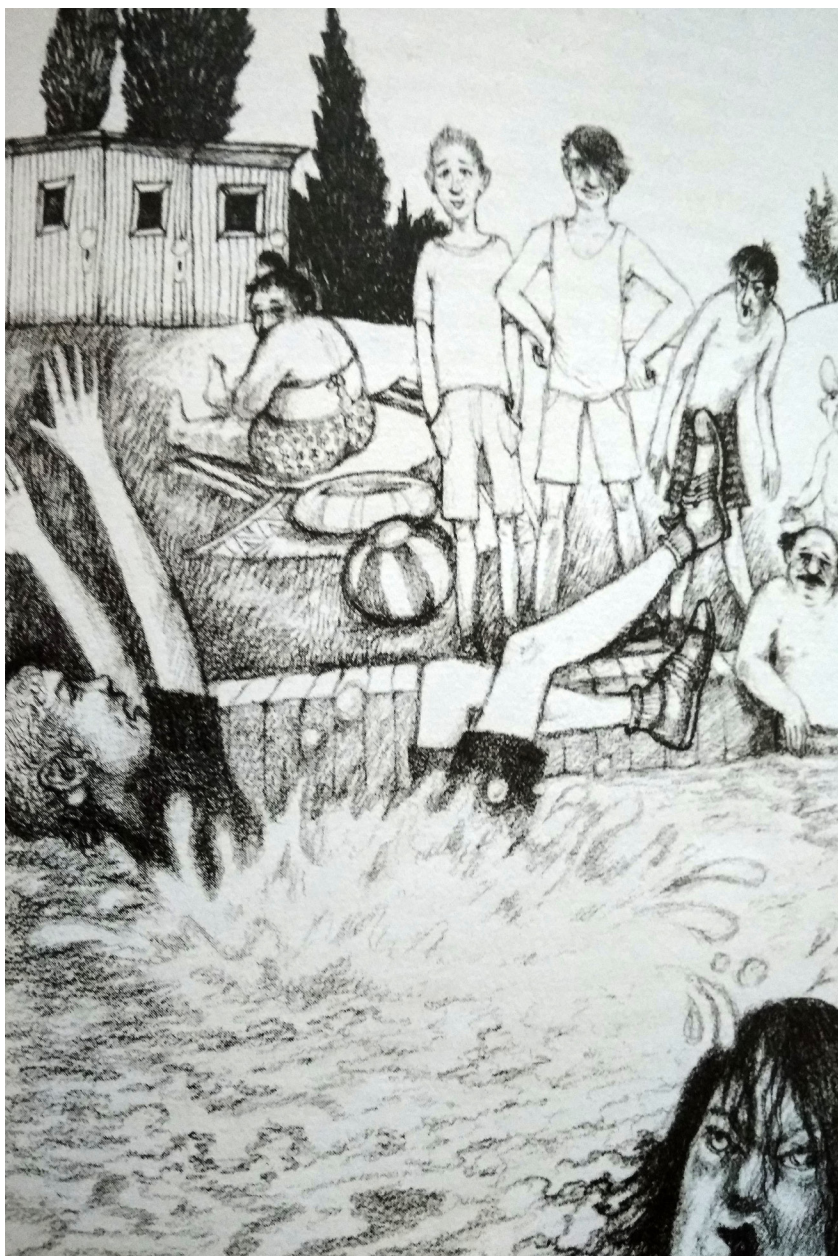
- ▶ Všimla jsem si, že dospělí si ničeho nevšímají, nechtějí nic řešit.
- ▶ Kluci, kteří ho hodili do bazénu, byli v přesile, a to se nemá.
- ▶ Vadilo mi, že mu říkají Špíno – i když se jmenoval Kryšpín, to je teda trochu divný jméno, ale já taky nemám rád, když mi ve třídě říkají přezdívkou, která se mi nelíbí; myslím, že by měl každý s přezdívkou souhlasit, než mu tak budou ostatní říkat.
- ▶ Bála jsem se, že se utopí, a jsem ráda, že se to nestalo.
- ▶ Nevím, jestli bych se dokázal ubránit v takové situaci já, když na něj byli tři.

Vyvolala ve vás ukázka nějakou otázku?

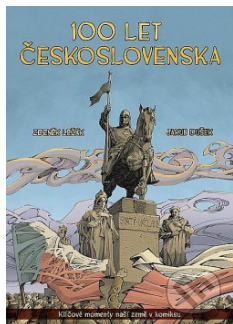
- ▶ Proč nejsou dospělí víc stateční? Doufám, že až budu dospělý jako ti lidi na obrázku, budu statečný a klukovi půjdu na pomoc, těm třem klukům pořádně vynadám nebo se s nimi budu prát.
- ▶ Jestli tomu mohli dospělí zabránit... Myslím, že jo, protože určitě bylo vidět a slyšet, že mu dávají hoble – směrem k vodě.
- ▶ Co se stane potom, až Kryšpín vyleze z bazénu?

V obou třídách, kde jsem práci s touto knihou uskutečnila, přijaly děti téma šikany se samozřejmostí a, myslím, i vděčností. Na moje otázky reagovaly živě a upřímně, svoje názory popisovaly bez obalu. Napínavý příběh s otevřeným koncem vytvořil prostor pro další čtení.

[Zdroj: BŘEZINOVÁ, Ivona. *Útěk Kryšpína N.* Praha, Albatros 2014. ISBN 978-80-00-03712-7.]

Do knihovny

Zdeněk Ležák, Jakub Dušek:
100 let Československa
 Nakladatelství Edika, Brno 2018

Velká kniha v pevné vazbě upoutá nejen svou obálkou, ale i podtitulem *Klíčové momenty naší země v komiksu*. Uvnitř najdeme osm částí, v každé z nich pak kratší kapitoly s příhodnými, někdy velmi výstižnými názvy, a také osm několikastránkových komiksů. Použití komiks v naučné knize považuji za výborný nápad. Oceňuji také to, že jsou formou komiksu vylíčeny další, jiné momenty naší historie, takže informace z textu a z obrázků se nepřekrývají, ale vrší. Fakta o naší historii jsou zde podávána čtivou formou a takovým způsobem, že jsem jen zalitovala, že jsem neměla možnost mít podobnou knihu, když jsem sama chodila do školy a měla se připravovat na hodiny dějepisu o naší vlasti buď jako žákyně, nebo jako učitelka. Jenže v té době nebylo možné napsat takovouto dějepisnou knihu. Na to bylo potřeba mít značný časový odstup. A ten využili oba pánové velmi dobře, místy se text čte téměř jako beletrie. Jakmile si knihu přečtou učitelé, kteří jsou absolventy kurzů KM, jistě je napadne několikrát způsob, jak s knížkou naložit v hodinách se svými žáky. V podobném duchu Zdeněk Ležák zpracovává i další historická témata (i když často s jinými ilustrátory), jako například *Marie Terezie a její Habsburkové*, *Karel IV. – Pán světa*, *Ve jménu Husa – Zrození kalicha* nebo *Kronika bolševismu*. Od září 2019 je v prodeji další kniha – *Kronika nacismu*.

Ivar Ekeland: Kočka v Zemi čísel
 Nakladatelství KANT, Praha 2013

Přemýšleli jste někdy o nekonečnu? Co to vlastně je? Do nekonečna se musí vejít všechno, ne? Tedy i všechna čísla. O nekonečnu přemýšlelo několik matematiků, dokonce i jeden český, a napsali o něm svá učená pojednání, do nichž se rádi ponoří jen ti dospělí, kteří jsou opravdu velcí milovníci čísel. Ivar Ekeland ovšem pojal nekonečno tak, že si v něm mohou se zájmem číst nejen dospělí, ale také děti. Nevelká kniha

o pouhých šedesáti stránkách obsahuje jen pět kapitol a řadu milých černobílých obrázků, natolik výmluvných, že mohou tvořivé učitele vybízet i k dramatickým aktivitám. Jako dobrý nápad mi připadá autorovo připodobnění čtyř základních početních výkonů ke hře. Dělení je jediná hra, kterou některá čísla nemají ráda (asi podobně jako některé děti), protože ji nemohou hrát. V této souvislosti jsou zde hladce vysvětleny pojmy sudá a lichá čísla. Dovedete si představit hotel, v němž žijí všechna čísla? A každé má svůj vlastní pokoj! Ne nadarmo se jmenuje Hotel Nekonečno. Zřídili ho manželé Hilbertovi (proč se jmenují právě tak, to se dočteme v závěrečné autorově poznámce), kteří se hned v druhé kapitole dohadují, zda Nula je, či není číslo, a zda ji tedy také mají ubytovat, nebo ne. Hledání pokoje pro Nulu je zapeklitý oříšek. Když řešení navrhně sama Nula, jsou všichni v hotelu spokojeni. V hotelu bydlí také Kočka, která pokoj nepotřebuje, neboť spí u krbu. Jenže teď spát nemůže. Je jako jediná nespokojená, chce přijít věci na kloub a přemýšlí, kde se tu najednou vzal pro Nulu ten nový pokoj. Třetí kapitola líčí úžasné setkání čísel a písmen. Písmena jsou ubytována v jiném hotelu se 42 pokoji, ale nakonec chtějí čísla i písmena spát spolu v Hotelu Nekonečno, takže tu nastává další složité stěhování. Můžeme s dětmi přemýšlet a počítat, jestli bude v každém pokoji bydlet opravdu vždy jen jedno písmenko, a které. Ve společných hrách dostane prostor jako první písmeno X, ale ke slovu se dostanou i písmena A, B, T i Y a může nás to vybízet k tomu, abychom použili ve svých hrách postupně všechna. Ve čtvrté kapitole nastává opět stěhování a také cestování. Kočka je konečně spokojená, je klid, může spát, jen chvilku před usnutím promýšlí rozdíl mezi pojmy poloprázdný a poloplňný. Mohl by být klid, ale není! Sudým číslům se stýská a bojí se spát ve svých pokojích, když je z každé strany sousední pokoj prázdný. Hrozí, že raději odejdou spát ven, kde se k sobě mohou alespoň přitulit. Pan Hilbert je ustaraný a slíbí,

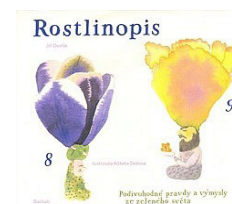
že popřemýšlí, co by pro ně mohl udělat. Je to ovšem Nula, která mu poradí pěknou fintu. Líbilo se mi řešení při stěhování sudých čísel, aby každému bylo ihned jasné, kam se postěhuje, a zároveň byla do pokojů seřazena podle vzestupné velikosti. Pokyn „vydělte se dvěma a do toho pokoje se přestěhujete“ považuji za opravdu elegantní. Po tomto stěhování jsou v noci v Hotelu Nekonečno všichni spokojeni. Jen Kočka ne. Vrtá jí hlavou, že včerejší poloprázdný (nebo poloplný?) hotel je zase plný, i když nepřibyl nikdo nový! V páté kapitole poznáme pojmy Čítatel a Jmenovatel, neboť do Hotelu Nekonečno zavítají Zlomky. A je tu další staronový problém. Kam Zlomky v Hotelu Nekonečno nastěhovat? Že by Nula zase věděla, jak na to? A co je s číslem Jeden milion dvě stě třicet čtyři tisíc pět set šedesát šest? A kam a proč se nakonec poděje Kočka, která nemohla všem těm věcem přijít na kloub? O tom všem je tato útlá půvabná knížka, do které by to člověk na první pohled vůbec neřekl.

Jiří Dvořák: Rostlinopis

Nakladatelství Baobab, Praha 2012

Tuto publikaci považuji za první ryze naučnou knihu napsanou tak poetickým jazykem, že se čtení stává čirým potěšením. Jde o krásný literární počín provedený velmi vydařeně po textové i výtvarné stránce. Najdeme v ní mnoho hezkých, ale i několik smutných článků, například o koukolu a smrku nebo o Irsku a bramborách, které umějí růst i bez orání. Celá kniha je vlastně řada krátkých poetických povídaní o rostlinách. A je to tak příjemné čtení, že se dá doporučit nejen jako naučné čtení o přírodě, ale také jako sympatické čtení před spaním. Barevné i černobílé ilustrace jsou zároveň názorné i milé a úsměvné, ba i vtipné. Doprovázejí každou dvoustranu a často se dají přímo „číst“. Text je básnický i důvtipný, takže často vyloodí na tváři bezděčný laskavý úsměv; také je však plný zajímavostí, které mohou být pro děti náročnější. Těm menším postačí obrázky, básničky a některé hádanky, větší dostanou navíc porci *Dobrych otázek*, na nichž mohou brousit svůj úsudek, zda jde o pravdu, či výmysl. Pro žáky, kterým se čirou náhodou zalíbí vyjmenovaná slova po m, může být překvapením, že vedle myšky existují v přírodě i mišky. Takže knížku lze brát z políčky, číst si v ní a prohlížet ji jak s malými, tak i s většími dětmi, a dokonce i my dospělí v ní najdeme

pro sebe mnoho nového. Mám dojem, že se i učitelé přírodovědy dozvědí věci, které se na VŠ možná ani neučili. Takovou zvláštnost, že pupalky rozvíjejí své květy až večer, mnozí asi víme. Ale kdo z nás ví, že i během dne můžeme bez mobilu a náramkových hodinek od jara vědět podle květů dalších rostlin, jaký je čas?! Zajímavé pro mne bylo srovnávání kak-tusů s velbloudy, ale mám tu otázku ohledně vody ve velbloudově těle. Dozvěděla jsem se, co je forenzní botanika a co všechno si rostliny „vymyslely“, aby přežily v různých podmínkách. Připomněla jsem si, proč se houby nepočítají mezi rostliny. Jedním dechem jsem přečetla detektivní příběh o pelyňku a s překvapením zjistila, odkud že padají ta nejlepší kávová zrna. Zalíbilo se mi rozvržení na stránkách: najdeme tu jednolitě články, krátké červené *Dobré otázky*, drobné zelené zajímavosti a na několika stranách také hádanky, jejichž rozluštění se dozvíme na zadní předsádce, kde najdeme rovněž rejstřík i obsah. Kniha je tak i s obálkou opravdu plně využita.

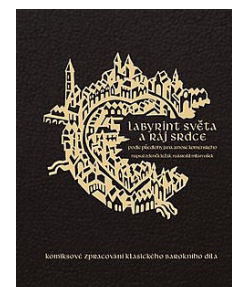

Zdeněk Ležák (podle předlohy

J. A. Komenského): Labyrint světa a ráj srdce

Nakladatelství Edika, Brno 2018

Po knize tak velkého formátu a s tak na první pohled nevýraznou obálkou by nejspíš děti spontánně nesáhly. Ledaže by si všimly textu zcela dole, který praví: *komiksové zpracování klasického barokního díla*. Pokud je neodradí slova „klasického barokního“ a nahlédnou dovnitř, budou příjemně překvapeny. Kniha je totiž téměř impozantní jednak právě svými rozměry, jednak ryze obrázkovým zpracováním a také minimem textu. Všudybud a Mámení provázejí Poutníka, který chce poznat svět. Ukážou mu nejružnější věci, jevy, stavy, lidi, projdou s ním všemi tehdejšími vědními odvětvími, která byla pouze čtyři – medicína, teologie, právo a filosofie, snaží se mu ukázat všechno, aby si pro sebe vybral to, co by mu bylo milé a dobře se při tom cítil. Poutník se však i přes nasazený obojek a růžové brýle stále dopouští odbojných řečí vůči oběma svým průvodcům. U všeho, co mu ukazují, upozorňuje na zápory, a dokonce ani u teologů není spokojen, přestože se nechá pokřtít a zprvu věří, že křesťanství je pro něj to pravé náboženství. Procházet světem není vždy jen poučné a snadné. Několikrát se stane, že musejí všichni tři svorně utíkat, aby si zachránili

zdravou kůží. Čtenář spolu s Poutníkem pozná mnohé životní pravdy, např. na s. 34: „Pokud tě Štěstěna obdaří jen pouhým bohatstvím, štěstí ti to přinést nemusí. Není vinou paní Štěstěny, že lidé neumí užívat jejích darů.“ Také zjistí, že Sláva a Proslulost není totéž. Může přemýšlet, kdo jsou černě odění muži na s. 19, kteří si říkají Bratrstvo růže a oklamou alchymisty. Někdy je možná nesnadné sledovat, jak jdou okna s kresbami a texty správně za sebou, ale v takových případech pomohou nenápadné šipky, jako je tomu např. na s. 15 či 23, 36, 37, 41, ale nadmíru také na s. 35, kde by možná menší děti potřebovaly doprovodné slovo blízkých dospělých. Kreslířova vtipnost se projevuje například na s. 15, kde použil jiné dílo Komenského, aby ilustroval zákon jednoho z pěti kovů, který platí u stavu učenců, nebo na s. 17, kde papoušek drze odpovídá jednomu z učenců. Příjemné pro mne bylo zjištění, že autor ve větách doprovázejících obrázky použil dávný zvyk, kdy se sloveso kladlo na konec vět. Některá slova bych tu nečekala, ale беру to tak, že autor záměrně použil výrazy, které jsou dnešním čtenářům blízké. Výhradu bych měla pouze k použití slova přijít ve větě: „... prostému člověku mohou všichni tito učenci přijít podivínští.“ Vím, že jde o slovo v posledních letech často užívané, ale právě zde bych opravdu čekala příhodnější české vyjádření v podobě slova *připadat*.

Téměř čtyři sta let uplynulo od doby, kdy Komenský dopsal první verzi svého díla, ale nakonec nezbyvá než konstatovat, že tento dávný výtvar je ve své podstatě naprosto aktuální patrně v jakékoli historické době! A vskutku jsem nečekala, že se u čtení a prohlížení tolikrát zasměju nahlas!

Jan-Michal Mleziva:
Vyjmenovaná čtení o přírodě
 Nakladatelství Stanislav Juhaňák – Triton,
 Praha 2011

Tuto nepříliš objemnou knihu v měkké vazbě si mohou oblíbit učitelé českého jazyka i přírodovědy. Ve čtyřiceti dvou člancích se tu vyskytnou čtyřiačtyřicet slov z ranku nejobávanějšího učiva třetí třídy základní školy. Autor v nich předkládá mnohé zajímavosti o některých vyjmenovaných (VS) nebo odvozených slovech z království přírody. Vymyslel povídání s mnoha různými tvary každého použitého vyjmenovaného slova, i s jejich slovy příbuznými,

kteřá rovněž užil v rozličných tvarech. A každé toto slovo je vždy odlišeno od ostatního textu modře a tučně, takže o ně čtenář při čtení, jak autor říká, vyloženě zakopne, a tak si je do paměti ukládá lépe než v obvykle používaných pravopisných cvičeních. Autor je též zásady, že by se místo chybějících *ček* v doplňovacích cvičeních měly dětem ve školách předkládat smysluplné texty s tolika podobami slov, která se děti učí jako vyjmenovaná, aby se jim vryla do zrakové paměti, což se stane lépe než s červeně označovanými chybami v tak častých a nám dobře známých doplňovacích cvičeních.

Na každé sudé straně najdeme obrázek živočicha, člověka, rostliny nebo věci. Protější stranu dokázal autor zaplnit četnými zajímavostmi o uvedeném slovu. Najdeme tu vtipná porovnání (sýkorka), výborné naučné texty (přežvýkavci) a někdy vybízí i k dalšímu pátrání (dobytek, vydra). Autor umí popisovaného živočicha přiblížit čtenářům různým způsobem: po přečtení článku o mývalovi si dovedeme velmi dobře představit jeho tlapku a téměř strašidelně působí vcelku jednoduché vysvětlení, jakým že nebezpečím je kůrovec. Čtenářovu pozornost udržuje autor nejen zajímavým vyprávěním, ale také otázkami a výzvami k nějaké aktivitě, třeba jak si můžeme nahmatat jazyku.

Takto pojatá VS jsou jistým obohacením nejen hodin českého jazyka a slohu, ale i hodin prvouky či přírodovědy, ba v některých případech i vlastivědy a zeměpisu (článek o vydře). Co se tu můžeme dozvědět? Například: Co je vermut? Čím je zvláštní jazyk v našich ústech? Čím je pozoruhodný pyskoun? Z kterého stromu se nejvíce používá lýko? Jaký je rozdíl mezi myslivcem a hajným, myslivnou a hájovnou? Jak vznikla pověra o tom, že sýček za okny věští smrt?

Když už autor píše i o sumýšovi, pyji, vyze a kavylu, kterážto slova se třetáci jako VS neučí, mohlo by některého čtenáře napadnout, že by možná bylo dobré, kdyby v knize byl někde výčet opravdu všech VS, tedy i těch, která se v učebnicích ZŠ nevyskytují. Obrázky jsou hezky barevné, patrně koláže z barevných papírů, umně poskládané a pro oko působivé, mohou však někomu připadat až příliš stylizované a raději si nějaké vyhledá v tištěné encyklopedii nebo na internetu. Avšak i přesto je třeba říci, že je to velmi dobrá naučná kniha, která v sobě sloučila češtinu a přírodovědu.